

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy

Prawda i fałsz w mediach

Fake news i dezinformacja

dr Karina Cicha

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Data: 31.03.25 r.

Organizatorzy

Wprowadzenie

Fake newsy i dezinformacja to zjawiska, które coraz częściej pojawiają się w przestrzeni medialnej.

W dobie społeczeństwa informacyjnego umiejętność odróżniania prawdy od fałszu staje się kluczowa.

W tej prezentacji omówimy, czym są fake newsy, jak działają mechanizmy dezinformacji oraz jak się przed nimi bronić.

Media jako narzędzie komunikacji

Media odgrywają kluczową rolę w przekazywaniu informacji i kształtowaniu opinii społecznej. To przez nie dowiadujemy się o wydarzeniach na świecie, jednak nie wszystkie przekazywane treści są rzetelne.

Warto znać mechanizmy działania mediów, aby świadomie konsumować informacje.

Społeczeństwo informacyjne - definicja

Społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo, w którym dostęp do informacji jest powszechny, a jej przetwarzanie ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania gospodarki i relacji społecznych.

Jest to model, w którym media odgrywają ogromną rolę w kształtowaniu rzeczywistości.

Spółeczeństwo informacyjne

Czasy, w których obecnie żyjemy, to czasy ***spółeczeństwa informacyjnego***, które:

- jest oparte na wytwarzaniu, gromadzeniu, przekazywaniu, odbiorze i zdalnym przetwarzaniu informacji,
- używa przy tym sprzętu i technologii komputerowych,
- traktuje informację jak towar,
- a zgodnie z zasadami rynkowymi informacja jest wytwarzana, dystrybuowana, nabywana oraz konsumowana.

Funkcje informacji

W społeczeństwie informacyjnym informacje pełnią rolę kluczowego zasobu.

Informacja może kształtować postawy, wpływać na decyzje polityczne i ekonomiczne oraz oddziaływać na relacje społeczne.

Niestety, nie każda informacja jest rzetelna, a manipulacja faktami staje się powszechna.

Typy komunikowania

Komunikacja informacyjna polega na rzetelnym przekazywaniu faktów.

Komunikacja perswazyjna ma na celu wpłynięcie na odbiorcę, by ten zmienił swoje poglądy lub podjął określone działania.

Fake newsy i dezinformacja często wykorzystują komunikację perswazyjną w celu manipulacji.

Mechanizmy perswazji

Perswazja może być stosowana w pozytywny sposób, np. w edukacji czy marketingu, ale także jako narzędzie manipulacji.

Do popularnych technik, które wzmacniają manipulację, należą:

- wywoływanie emocji,
- odwoływanie się do autorytetów,
- powtarzanie fałszywych informacji jako faktów,
- podawanie informacji niepełnej (omisja) lub bez kontekstu.

Dezinformacja

Media wywierają na nas wpływ – na ich podstawie kształtujemy swoje poglądy, rozszerzamy swoją wiedzę.

Warunkiem jest jednak rzetelność przekazywanych przez nie informacji.

Dezinformacja to celowe rozpowszechnianie fałszywych lub wprowadzających w błąd informacji w celu osiągnięcia określonych korzyści politycznych, finansowych lub społecznych.

Fake news - narzędzie dezinformacji

Jak dezinformują media lub nadawcy medialni? Poprzez fake newsy.

Fake news to fałszywa wiadomość, która ma na celu wprowadzenie odbiorcy w błąd. Często jest publikowana dla zysku, manipulacji politycznej lub dla zabawy.

Fake news - nowe zjawisko?

Fake newsy istniały już w przeszłości – od fałszywych komunikatów wojennych po oszustwa w gazetach.

Internet jednak sprawił, że ich rozprzestrzenianie stało się znacznie łatwiejsze.

Codzienna „szara” gazeta niemieckojęzyczna, oparta na brytyjskich audycjach propagandowych. Zdjęcie pochodzi z artykułu: Fighting the Nazis With Fake News, adres:

<https://www.smithsonianmag.com/history/fighting-nazis-fake-news-180962481/> dostęp: 28.03.25

Fake news - współcześnie

Współcześnie mianem fake newsa można określić każdą nieprawdziwą informację, z którą odbiorca treści medialnych ma do czynienia.

Może być to również informacja powstała w wyniku pobieżnego i wybiórczego traktowania faktów i „naginania” ich, aby były zgodne z interesem nadawcy komunikatu.

Fake news - przykład

Treść wygenerowana w serwisie Generator Newsów.

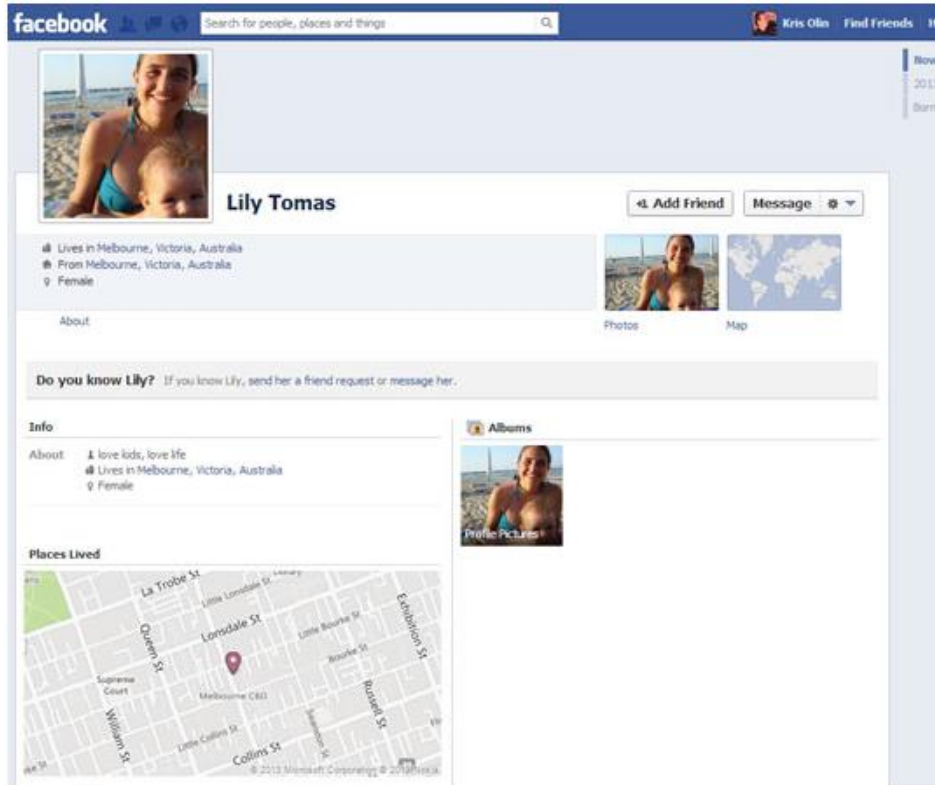

Fake media społecznościowe

Poza generowanymi lub pisanymi np. z wykorzystaniem narzędzi AI nieprawdziwymi informacjami z fake newsami pod postacią całych kont lub ogłoszeń czy postów można spotkać się m.in. w serwisach społecznościowych takich jak Facebook.

Więcej informacji na temat tego, jak rozpoznać i zgłosić fałszywe konto na FB znajdziesz tutaj: <https://green-fields.pl/blog/jak-rozpoznać-i-zgłosić-oszustwo-na-facebooku/>

Konta na Facebooku

Lily Tomas

Hey guys,I have some shoes on sale with crazy discount. Up to 70% off.Size 5.5-13, many more styles plz click our page:https://www.facebook.com/pages/Fans-of-nike-shoes/409573705802631?sk=app_208195102528120 Never miss out!Hurry up!!Please directly email me for details at urfashion2@hotmail.com

Like · Comment · Follow Post · 4 minutes ago via Android

Zdjęcia pochodzą z artykułu: Fake accounts attacking facebook groups, adres:

<https://socialmediarevolver.com/fake-facebook-accounts-attacking-facebook-groups/> dostęp: 28.03.24

Deep fake

Deep fake to technologia umożliwiająca tworzenie fałszywych nagrań wideo, w których ludzie wydają się mówić lub robić rzeczy, których nigdy nie powiedzieli ani nie zrobili.

Popularne przykłady deep fake to fałszywe wypowiedzi polityków czy celebrytów. Może to prowadzić do dezinformacji na masową skalę.

Deep fake - przykład

Deep fake prezydenta Ukrainy, Wołodymira Żelanskiego, nawołującego żołnierzy ukraińskich do poddania się, serwis YouTube, dostęp: 28.03.23

AI i manipulacja obrazem

Rozwój generatywnej sztucznej inteligencji i modeli takich jak ChatGPT sprawił, że tworzenie zdjęć oraz ich fotomontaż jest niezwykle łatwym procesem.

Taka kreacja może służyć do tworzenia fake newsów, dla których wygenerowane zdjęcia będą ilustracją.

AI i manipulacja obrazem - przykład

Zdjęcie Jarosława
Kaczyńskiego
wygenerowane za pomocą
ChatGPT 4o

Zdjęcie pochodzi z grupy
FB: ChatGPT Polska -
Prompty, porady, triki,
zastosowanie AI

Do czego prowadzi dezinformacja?

Dezinformacja może mieć poważne konsekwencje dla jednostek i społeczeństwa.

Długotrwałe wystawienie na fake newsy może prowadzić do:

- Zamętu informacyjnego: Utrata zaufania do mediów i instytucji, co skutkuje chaosem informacyjnym i dezorientacją.
- Błędnych decyzji: Podejmowanie decyzji opartych na nieprawdziwych danych, co może mieć negatywne skutki zarówno na poziomie osobistym, jak i społecznym.
- Polaryzacji społecznej: Fałszywe informacje mogą podsycać konflikty i dzielić społeczność, pogłębiając różnice i napięcia.
- Wzrostu ryzyka cyberzagrożeń: Dezinformacja często towarzyszy manipulacjom cyfrowym, co zwiększa podatność na oszustwa i cyberataki.
- Negatywnego wpływu na zdrowie psychiczne: Długotrwały kontakt z dezinformacją może prowadzić do stresu, lęku i poczucia bezsilności.

Zjawiska dezinformacji - bańka filtrująca

Bańka filtrująca to zjawisko, w którym algorytmy internetowe dopasowują wyświetlane treści do wcześniejszych zainteresowań i zachowań użytkownika.

W rezultacie użytkownik otrzymuje głównie informacje potwierdzające jego dotychczasowe poglądy, co ogranicza dostęp do różnorodnych perspektyw.

To zjawisko może prowadzić do izolacji informacyjnej i utrudniać krytyczne ocenianie przekazywanych treści.

Artykuł naukowy „Filter bubbles jako narzędzie dezinformacji i manipulacji” przeczytasz tutaj:
<https://journals.anstar.edu.pl/index.php/hcs/article/view/393>

Bańka filtrująca - omów z Twoim dzieckiem

Film w języku angielskim. Posiada możliwość wygenerowania angielskich napisów oraz ich automatycznego przetłumaczenia na język polski. Adres: https://www.youtube.com/watch?v=pT-k1kDIRnw&t=34s&ab_channel=LearnFree

Zjawiska dezinformacji - komory echa

Komory echa to zjawisko, w którym użytkownicy internetu są otoczeni przez treści i opinie, które potwierdzają ich własne przekonania, ograniczając dostęp do alternatywnych punktów widzenia.

Informacje są wielokrotnie powielane, co utrwala istniejące poglądy i utrudnia krytyczną ocenę otrzymywanych treści.

Efektem tego jest zwiększenie polaryzacji społecznej.

Artykuł naukowy wyjaśniający szerzej zjawisko komory echa przeczytasz tutaj:

<https://vademecumbezpieczenstwainformacyjne.go.uken.krakow.pl/2020/03/10/echo-chamber/>

Komory echa- omów z Twoim dzieckiem

Film w języku angielskim. Posiada możliwość wygenerowania angielskich napisów oraz ich automatycznego przetłumaczenia na język polski. Adres: https://www.youtube.com/watch?v=Se20RoB331w&ab_channel=LearnFree

Zjawiska dezinformacji - cyfrowe getta

Cyfrowe getto to stan, w którym użytkownicy Internetu są zamknięci w wąskiej przestrzeni informacyjnej, nie mając dostępu do różnorodnych źródeł treści.

Powstaje w wyniku działania mechanizmów bańki filtrującej i komory echa, gdzie algorytmy oraz indywidualne preferencje ograniczają prezentację alternatywnych perspektyw.

W efekcie, użytkownicy pozostają wyizolowani od odmiennych opinii.

To zjawisko osłabia zdolność do krytycznego myślenia i świadomego korzystania z mediów, co sprzyja rozpowszechnianiu dezinformacji.

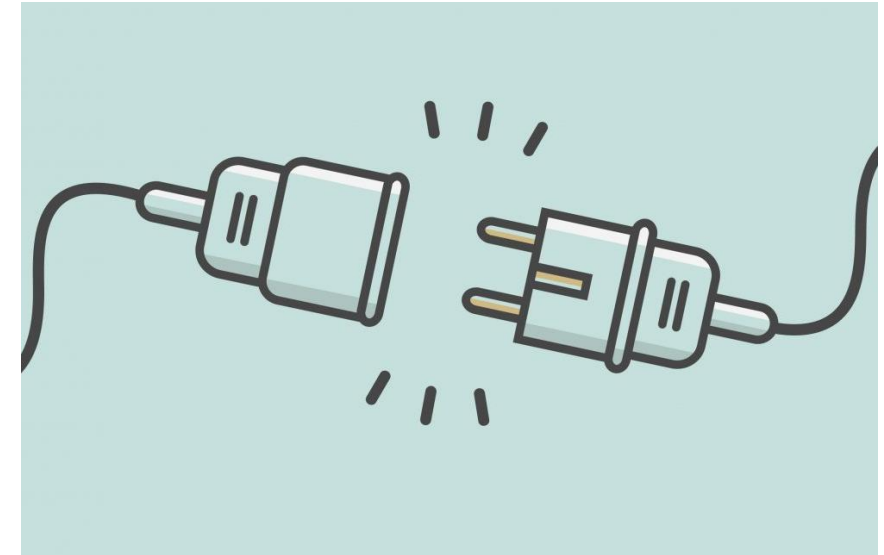

Artykuł naukowy podsumowujący omawiane zjawiska przeczytasz tutaj:
<https://cyberpolicy.nask.pl/spoleczenstwo-informacyjne-w-czasach-cyfrowej-rewolucji-o-zjawisku-banki-informacyjnej-i-jego-nastepstwach/>

Czy można się po prostu wyłączyć?

Powszechny dostęp do informacji oraz do środków technologicznych umożliwiających ich pozyskiwanie traktowany jest jako cecha i zaleta społeczeństwa informacyjnego.

Omawiane wcześniej zjawiska, związane z rozprzestrzenianiem nieprawdziwych informacji, skłaniają jednak do zastanowienia, czy jedynym „ratunkiem” przed dezinformacją jest niekorzystanie z mediów?

Wykluczenie cyfrowe

Wykluczenie cyfrowe obejmuje kilka wymiarów. W literaturze najczęściej podaje się 4:

- **wykluczenie motywacyjne** - odnosi się do mentalnych barier i niechęci wobec nowych technologii,
- **wymiar materialny** – związany jest z brakiem możliwości zakupu urządzeń, oprogramowania i usług dostępu do sieci.
- **wymiar umiejętności** - brak możliwości zdobycia, utrzymania lub uaktualnienia zdolności związanych z obsługą ICT
- **wymiar wykorzystania** - używanie technologii w określonym celu.

Artykuł popularno-naukowy o wykluczeniu cyfrowym przeczytasz tutaj:

<https://www.problematy.pl/wykluczenie-cyfrowe/>

Obrona przed dezinformacją

Jedynym sposobem na obronę przed dezinformacją jest weryfikacja tego, z czym jako użytkownicy Internetu mamy w sieci do czynienia.

Ale: biorąc pod uwagę ogromny wolumen danych przyrastających codziennie nie jesteśmy w stanie robić tego sami ani „ręcznie”.

Właśnie dlatego coraz bardziej potrzebny i powszechny staje się proces **fact-checkingu**, który ma na celu zweryfikowanie informacji, poprzez sprawdzanie faktów w wiarygodnych źródłach, konfrontowania możliwie licznych potwierdzeń w opracowaniach lub dokumentach na piśmie lub w formie materiałów audio-wideo, a także w wypowiedziach autorytetów posiadających wiedzę i powszechnie uznaną wiarygodność w dziedzinie, której dotyczy weryfikowana informacja. Celem fact-checkingu jest promowanie prawdziwości i poprawności informacji.

Fact-checking

W Polsce istnieje wiele organizacji, posiadających własne strony internetowe, na których można zgłosić „podejrzaną informację”. Zaangażowane w proces weryfikacji osoby sprawdzą czy mamy do czynienia z fake newsem.

Najbardziej znanym polskim portalem fact-checkingowym jest:

<https://demagog.org.pl/>

Artykuł naukowy o fact-checkingu w Polsce przeczytasz tutaj:

<https://cyberpolicy.nask.pl/czym-jest-fact-checking-zarys-inicjatyw-na-swiecie-i-w-polsce/>

Fact-checking - omów z Twoim dzieckiem

Film w języku angielskim. Posiada możliwość wygenerowania angielskich napisów oraz ich automatycznego przetłumaczenia na język polski. Adres: https://www.youtube.com/watch?v=AkwWcHekMdo&t=2s&ab_channel=FactCheck

Fact-checking - do odsłuchania

Audycję Polskiego Radia dotyczącą fact-checkingu można odsłuchać pod adresem:

<https://www.polskieradio.pl/10/10944/Artykul/3455183,O-co-chodzi-z-ta-dezinformacja-Cykl-Czworki>

Podsumowując...

Aby nie paść ofiarą dezinformacji:

- ✓ Sprawdzaj źródło – zweryfikuj, kto udostępnił informację. Ufaj renomowanym mediom i instytucjom.
- ✓ Weryfikuj fakty – korzystaj ze stron fact-checkingowych, takich jak Demagog,
- ✓ Analizuj nagłówki – clickbaitowe, sensacyjne tytuły często wprowadzają w błąd.
- ✓ Sprawdzaj daty – stare informacje mogą być przedstawiane jako nowe i wprowadzające w błąd.
- ✓ Ostrożnie z emocjami – jeśli treść wywołuje silne emocje (złość, strach, ekscytację), może być manipulacją.
- ✓ Porównuj informacje – sprawdź, czy inne media podają te same fakty.
- ✓ Świadomie korzystaj z mediów społecznościowych – algorytmy pokazują nam treści, które mogą zamykać nas w bańce informacyjnej.
- ✓ Nie udostępniaj pochopnie – zanim podzielisz się treścią, upewnij się, że jest rzetelna.
- 🔍 Myśl krytycznie! **Dezinformacja działa, gdy przestajemy zadawać pytania.**

Dziękuję za uwagę!